

**TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET**

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.; 1453 Budapest, Pf. 25.

Tel.: 224–6790

Igazgató: Papp Z. Attila

E-mail: kisebbsegkutato@tk.mta.hu; honlap: <http://kisebbsegkutato.tk.mta.hu>

I. A kutatóhely fő feladatai 2017-ben

A 2017. évben az intézet 2016-2019 közötti periódusra szóló, középtávú fejlesztési tervében foglaltaknak megfelelően, valamint a projekt jellegű kötelezettségekre építve folytatódott a 2013-ban kijelölt új kutatási irányoknak való (mindenekelőtt a kisebbségi kompetenciákra összpontosító, valamint az interdiszciplináris identitáspolitikai kutatások elmélyítésére épülő) megfelelés. Ugyanakkor a főbb alapkutatási területek, a magyarországi romák és más nemzetiségek, a zsidóság, a határon túli magyarok, illetve a bevándorlók vizsgálata továbbra is megmaradt. A főbb eredményekről több fontos monográfia, szerkesztett tanulmánykötet és idegen nyelvű publikáció, köztük rangos folyóiratcikkek is megjelentek. Partneri együttműködésben kerülhetett sor a Kárpát-medencei magyar fiatalok helyzetét elemző GeneZYs 2015 kutatás első eredményeinek kötetben való megjelentetésére, valamint egy reprezentatív kérdőíves vizsgálatra a magyarországi nemzettudat jellemzőiről. A korábbi években lezajlott, a Nagy-Britanniában élő magyarok körében végzett felmérés kibővített folytatásaként, az év során a németországi magyarokról készült kutatás. A munkatársak kiterjedt nemzetközi konferencia-részvétele ugyancsak elősegítette a kutatási eredmények szélesebb körben való megismertetését. Nagy érdeklődés övezte a Kutatók Éjszakáján, neves külföldi magyar írókkal közösen, a kisebbségi azonosságtudat irodalmi és tudományos megragadásának kérdéséről megrendezett kerekasztal-beszélgetést is. Az intézet munkatársai jól szerepeltek az NKFIH (OTKA) pályázatain: egy-egy kutatási és fiatal kutatói pályázat egyfelől az iskolai sikerességet vizsgálja multietnikus közegben, másfelől az etnikai gazdaság intézményesülésének kísérleteit tárja fel a romániai és a szlovákiai magyarok körében. A korábbi évekhez hasonlóan, rendszeresen kerültek megrendezésre az intézet szakmai profiljába illeszkedő nyilvános események, konferenciák, előadások, kisebb műhelyviták és kerekasztal-beszélgetések. Az intézet *REGIO* című online és nyílt hozzáférésű folyóiratának az év folyamán megjelent négy száma többek között az intézeti kutatási eredmények megjelenítését hivatott szolgálni. Az intézet a magyarországi kisebbségkutatást digitális tartalommal, szövegtárakkal, adatbázisokkal, valamint hírekkel legátfogóbban ellátó honlapot működtet. Mindezekon túl jelentős szerepet játszik a TK angol nyelvű periodikájának, az *Intersections* folyóirat szerkesztésében is.

II. A 2017-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

a) Kiemelkedő kutatási eredmények

Kisebbségi kompetenciák c. kutatás keretében folytatott kutatások

Az iskola nem sziget. Oktatási és társadalmi reziliencia multietnikus környezetben című, az NKFIH által támogatott kutatás központi témája a hátrányos helyzetben működő, de sikeres iskolák jellemzőinek feltárása statisztikai adatok alapján, illetve a későbbiekben kvalitatív módon, közösségkutatás által is. Azt kívánja megvizsgálni, hogy bár az iskolai eredményeket nagymértékben a családi háttér határozza meg, de miként képesek a diákok az iskola külső és belső környezeti adottságaira építve sikeresek lenni, az iskolák és a helyi társadalmak viszonya hogyan írható le a közösségi és iskolai reziliencia összefüggésében. A reziliencia jelenségét a kutatás első szakaszában a résztvevők statisztikai eszköztárral vizsgálták, de

megkezdődtek a több helyszínrre kiterjedő kvalitatív iskolai tanulmányok és közösségtanulmányok is.

Folytatódott a *Genezy 2015 c.* survey alapú Kárpát-medencei ifjúságkutatás eredményeinek feldolgozása, amelynek első eredményei egy átfogó kötetben jelentek meg. Az elemzések e mellett arra összpontosítottak, hogy az ifjúsági értékvilágban milyen összefüggések mutathatók ki a kettős állampolgárság, a migráció, az előítéletek rendszere, a médiahasználat, a nyelvhasználat, a kulturális mintázatok és fogyasztás, valamint a gazdaság és etnicitás területein.

A Társadalmi mobilitás és etnicitás: Az iskolai sikeresség útjai, kimenetei és rejtett költségei című, az NKFIH által támogatott és 2017 végén indult kutatás keretében az iskolai mobilitás többségi és kisebbségi mintázatainak vizsgálata kezdődött meg a meglévő magyarországi oktatási adatbázisok segítségével.

Szintén az év végén kezdődött *Az etnikai gazdaság intézményesülésének a kísérletei a romániai és a szlovákiai magyarok körében* című, az NKFIH által támogatott kutatás arra vonatkozik, hogy Erdélyben és a Felvidéken milyen szerepet játszik az etnicitás a gazdasági együttműködés irányításában, a gazdasági folyamatok regulációjában? Mennyire költségesek és hatékonyak az etnicitás mentén szerveződő intézményi megoldások, mennyire eredményesek az etnikailag semleges stratégiákkal szemben? Melyek a sikeres etnikai alapú koordináció jellemzői a különböző intézményi szinteken és hogyan kerülnek összhangba a hatósági és a piaci koordinációval? Miért sikertelenek egyes esetekben az etnikai kezdeményezések? A kutatás keretében elsőként a szakirodalmi áttekintés bővítése, illetve további szakmai dokumentáció és szakmai előkészítés zajlott.

A diverzitás és a jólét összefüggései Erdélyben. A Bolyai Ösztöndíj által támogatott kutatás azt vizsgálja, hogy az etnolingvisztikai diverzitásnak, ezen belül pedig sajátosan az etnikai polarizációnak milyen hatása van a gazdaság fejlődésére és a jóléti viszonyokra a multietnikus Erdélyben.

Identitáspolitikai tárgyú kutatások

A magyarországi nemzettudat empirikus vizsgálata. A Nemzetstratégiai Kutatóintézzettel közösen folytatott kutatás azt vizsgálta egy 2016. októberi, országos reprezentatív mintán, hogy a magyar társadalom hogyan viszonyul a határon túli magyarokhoz, illetve milyen ismeretekkel rendelkezik rájuk vonatkozóan.

A Társadalmi konfliktusokra adott identitáspolitikai válaszok az európai, nemzeti és lokális szintek viszonylatában című MTA TK Intézetközi Kutatócsoport az év folyamán a szolidaritás és a társadalmi konfliktusok transznacionális okaival, illetve formáival foglalkozott, majd a Közép-Európai Egyetemen közösen szervezett nemzetközi műhelykonferenciával zárult, amelynek anyagai szerkesztett kötet formájában fognak napvilágot látni. Az esemény nemzetközi összehasonlításba helyezte a kutatást a menekültekkel való szolidaritás és a civil társadalom transznacionális formáinak egyéni motivációi, élettörténeti előzményei és intézményi formáinak témaköreiben.

Székely zászló mint a nemzeti hovatartozás tárgyasulása. A terepmunkával és mintegy 70 strukturált interjúval megtámogatott, az év során befejezett doktori kutatás a székely zászlón keresztül a nemzeti hovatartozás finomabb összefüggéseire összpontosított. Egyrészt rávilágított a társadalmi struktúrákba való beágyazottságra, másrészt megmutatta, hogy milyen klasszifikációs harc veszi körül a nemzeti mivolt kérdését a határon túli magyar politikai/civil/tudományos csoportok és anyaországi politika szereplői között. Harmadrészt megmutatta a kérdés hétköznapi vonzatait is, azokat a gyakorlatokat, amelyek a nemzeti mivolt megmutatására alkalmasak.

Bevándorlókkal, migrációval kapcsolatos kutatások

Menekültek, oltalmazottak és hontalanok társadalmi integrációja Magyarországon. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) által támogatott kutatás a Magyarországon élő, 2011 óta elismert menekültek, oltalmazottak és hontalanok társadalmi beilleszkedését vizsgálta. A kutatás során 50 strukturált interjú készült a vizsgált csoportba tartozó személyekkel, valamint két fókuszcsoporthoz beszélgetés a menekültek szociális ellátásával foglalkozó szakemberekkel. A kutatás az általános szociális-gazdasági helyzeten kívül vizsgálta a kérdeztettek szubjektív helyzetértékelését, a sikerességet meghatározó faktorokat, valamint a maradási, illetve továbbvándorlási szándékokat befolyásoló tényezőket. Hangsúlyt helyezett a menekültek, oltalmazottak és hontalanok számára nyújtott szakmai szolgáltatások és programok értékelésére is.

Magyarok Németországban. Biztonság és szolidaritás transznacionális környezetben. A Humboldt Egyetemmel közös kutatás célja volt megvizsgálni a nemzetközi vándorlás különböző formáinak kölcsönhatásait legfőképp online kérdőíves adatfelvétel segítségével, amelynek eredményei össze lesznek vetve a Németországban élő lengyelekre irányuló hasonló vizsgálat adataival. A kutatás rávilágít a Németországban élő és dolgozó magyarok munkaerő-piaci helyzetére, relatív jólétére, sikereinek és kudarcainak strukturális összefüggéseire. Továbbá azt igyekszik megválaszolni, hogy az Európai Unió belüli mobilitás tapasztalatai milyen hatással vannak az Európán kívülről érkezők megítélésére a verseny, a biztonság és a szolidaritás keretei között. A kérdőíves adatfelvételt interjúk egészítik ki, amelyek a fenti kérdések kvalitatív összefüggéseit, és különösen a szolidaritás és jótékonyág transznacionális formáinak egyéni motivációit és élettörténeti összefüggéseit hivatottak feltárni.

„Kínai a családban”. Magyar-kínai viszonyok Magyarországon az interetnikus párkapcsolatok és a magyar bérshülők kínai családokhoz füzödő viszonyának tükrében címü NKFIH kutatás látóterébe egyrészt negyven vegyes pár került, akik két eltérő kapcsolati típust testesítettek meg, amelyeket több, a kutatás során azonosított kulturális tényező befolyásolt. A kutatás második tematikus része egy, a migrációhoz kapcsolódó gondoskodási forma működésére, valamint a benne résztvevők tapasztalataira irányult, és a bensőséges kínai-magyar interetnikus kapcsolatoknak azokat a hármass viszonylaton alapuló tapasztalatait vizsgálta, amelyek a migráns családok első generációs tagjai, második generációs gyermekeik, és a gyermekek ideiglenes magyar befogadó családjai között jöttek létre.

A globális hierarchiák poszt-koloniális és poszt-szocialista percepciója. A hollandiai indonézok és magyarok esete. A doktori kutatás a Hollandiában élő magyarok és indonézok globális hierarchia percepciójának összehasonlító elemzését kívánja elvégezni.

Határon túli magyarokkal kapcsolatos kutatások

A Kisebbségi magyar közösségek a 20. században címü, az NKFIH által támogatott kutatás célja a kisebbségi magyar közösségek történetére vonatkozó források összegyűjtése, katalógusok, bibliográfiák és kronológiák összeállítása volt. Az év során elkészült a romániai magyarság 1918-1940 közötti időszakára vonatkozó történeti kronológia, valamint a projekthez szorosan kapcsolódóan, a Károli Gáspár Egyetemmel és a kolozsvári Kisebbségkutató Intézettel közösen megjelent egy tanulmánykötet, amely az utóbbi 25 évben a romániai magyar kisebbségi közösséget érintő változásokat elemzi, illetve a romániai magyarság 1989 utáni helyzetére vonatkozó társadalomtudományi ismeretek összefoglalását kínálja a meglévő kutatások alapján. E mellett, a kutatás eredményeit összefoglaló további hat kötet szerkesztése és lektorálása van folyamatban. Négy szöveggyűjtemény és kronológia a csehszlovákiai magyarság két világháború közötti történetének különböző aspektusait (politikuskok, egyházak, magyar anyanyelvü zsidóság) járja körül. Egy további az 1945 és 1990 között, a Vajdaságban íródott lapokban, folyóiratokban, könyvekben megjelent társadalomrajz jellegü íráskok, szociográfiák, szociológiai munkák alapján azt térképezte fel,

hogy milyen önképet alakított ki magáról a vajdasági magyar értelmiség a korszakban. További tervezett kötetek foglalkoznak az 1945 utáni kárpátaljai kolhozosítással, valamint a kárpátaljai magyarság 1945 utáni kronológiájával.

A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája című kutatás keretében elsősorban a magyar állami költségvetésnek a kisebbségi magyar közösségeket célzó tételeinek a számbavétele történt meg a költségvetési és zárszámadás törvények, valamint a miniszterelnökségi iratok alapján, leginkább az 1990-2016 közötti időszakra vonatkozóan.

Az *Ukrajna-kutatások* vonatkozásában, az ország 2014 óta kiemelt szerepe a média-megjelenésen túl, rangos hazai és nemzetközi publikációk megszületését is elősegítette, amelyek lehetőséget adtak mind az aktuális történések bemutatására, mind pedig a mélyebb történeti okok elemzésére.

Kisebbségi kérdés a magyar-román diplomáciai kapcsolatokban Bethlen István miniszterelnöksége idején. Az NKFIH által támogatott alapkutatás keretében, az év során bukaresti levéltári és kolozsvári könyvtári kutatómunka folyt, kitérve a szentistváni gondolathoz kötődő releváns sajtóanyag feltárására. A kutatás eredményei több hazai és nemzetközi konferencián lettek bemutatva, valamint több tanulmányban jelentek meg.

A vajdasági magyarság önszerveződése és eszmetörténete az 1990-es években. Az MTA Domus által támogatott kutatás arra fókuszál, hogy a vajdasági magyarok emlékezetkultúrájában miképpen jelenik meg a délszláv háború időszaka, az akkori történések, mint a békemozgalmak, tüntetések, mindennapi ellenállás, illetve miképpen (nem) emlékeznek a háborúban elesett vajdasági magyarokra.

Magyar diaszpóra-politika és annak interpretációja a diaszpóra intézményi vezetőinek perspektívájából. Az év során befejeződött doktori kutatás témája az 1990 utáni magyar diaszpóra-politika volt dokumentumok, másrészt kvalitatív interjúk elemzésével. A disszertáció hozadéka egyrészt egy összefoglaló munka arról, hogy hogyan viszonyult Magyarország a magyar népességmozgásokhoz történeti perspektívában, illetve hogyan és miért értékelődött fel a diaszpóra az elmúlt nyolc év folyamán. Másrészt a dolgozat újdonságot hoz abban is, hogy a témát nem kizárólag a származási ország perspektívájából mutatja be, hanem az empirikus kutatás segítségével a diaszpóra szervezeti vezetőinek interpretációt is elemzi a magyar diaszpóra-politikáról.

A kisebbségi civil-nonprofit szervezetek működési sajátosságai című doktori kutatás Szlovákiában, Romániában és Magyarországon vizsgálja az őshonos nemzeti és etnikai kisebbségek civil-nonprofit szervezeteinek működését, a felvállalt tevékenységeket, a mozgósított erőforrásokat, más szervezetekhez és más szektorokhoz való kapcsolódásukat, kitérve a hazai kisebbségek és a határon túli kisebbségek támogatását célzó pályázati rendszerek vizsgálatára is. Az év során kérdőíves adatfelvétel zajlott a kisebbségi szervezetek körében, illetve az eredmények nemzetközi konferencián és több, benyújtott külföldi publikációban kerültek bemutatásra.

Kisebbségi jog, etnopolitika

MIME - Mobility and Inclusion in a Multilingual Europe című EU FP7-es kutatás célja, hogy a kisebbségi nyelvi jogok nemzetközi jogi szabályozását áttekintve azonosítsa az uniós többnyelvűségi politika problémáit és ezekre megoldási javaslatokat dolgozzon ki. A kutatás eredményeként, annak harmadik évében több tanulmány született a konzorciumi tagként résztvevő intézeti munkatársak részéről.

Kétoldalú szerződéses kapcsolatok és kisebbségvédelem Közép- és Délkelet-Európában. Az NKFIH által támogatott kutatás célja, hogy megvizsgálja, hogyan érvényesülnek a közép- és délkelet-európai térségben megkötött bilaterális szerződések kisebbségvédelmi normái. Kiemelt figyelmet kap a Magyarország és szomszédjai között megszületett alapszerződések és

más kisebbségvédelmi megállapodások keletkezésének körülményei, alkalmazásának tapasztalatai és problémái.

A személyi elvű autonómiák belső dinamikája Közép- és Délkelet-Európában: öt ország összehasonlító elemzése. Az NKFIH által támogatott posztdoktori kutatás célja, hogy összehasonlító módon elemezze a személyi elvű kisebbségi autonómiák szerves részét képező választások főbb jellemzőit öt térségbeli országban (Magyarország, Észtország, Szlovénia, Horvátország, Szerbia). A kutatás második évében folytatódott a hazai és nemzetközi szakirodalom feltárása, a választási adatbázisok összeállítása, valamint a magyarországi interjúk készítése mellett megkezdődött három országban (Észtország, Horvátország, Szlovénia) is a kérdéssel foglalkozó szakpolitikusokkal, kisebbségi vezetőkkel és kutatókkal az interjúzás.

A kisebbségi nyelvi jogok a többnyelvű európai integrációban című, az év során lezárt Bolyai ösztöndíjas kutatás kimutatta, hogy a kisebbségek nyelvi jogainak védelmét szolgáló nemzetközi normák érvényesítése a belső jogalkotásban legalább annyi kihívást jelent, mint amennyi problémára megoldást kínál. A nyelvi jogi szabályozások előtt álló kihívásokat Koszovó és Olaszország példáján sikerült bemutatni. A témához kapcsolódóan két hosszabb angol nyelvű tanulmány született, amelyek publikálása 2018-ban várható.

Roma tárgyú kutatások

Roma közösségek kutatása modern módszertani alapokon a 21. században. Az MTA TK 2015-2017 között zajló Inkubátor kutatási programjának célja egy olyan, a meglévő társadalomkutatási előzményekre építő, ugyanakkor korszerű, kvalitatív és kvantitatív eszközöket felvonultató új módszertan kialakítása és tesztelése, amely lehetővé teszi empirikus adatfelvételen alapuló, reprezentatív romakutatások kivitelezését. Az év folyamán lezajlott a módszertani eszközök megtervezése, a résztvevők felkészítése, a tényleges terepmunka, valamint az adatok feldolgozása, elemzése, majd a tanulmányírás.

A romák oktatásával kapcsolatos kérdések a pedagógiai szaksajtó tükrében - Egy társadalmi peremhelyzetben lévő közösség integrációját segítő/gátló oktatási programok, tervek, projektek 1978 és 1998 között. A kutatás azzal foglalkozik, hogy a vizsgált időszakban milyen oktatásai, nevelési modellek, stratégiák jelentek meg a roma gyermekek oktatásával, nevelésével kapcsolatosan a hazai pedagógiai szaklapok hasábjain. Az év során a Köznevelés, a Pedagógiai Szemle, az Új Pedagógiai Szemle, az Óvodai Nevelés, a Gyógypedagógiai Szemle és a Magyar Pedagógia című szaklapok roma vonatkozású anyagai kerültek szemlélésre.

Generációs változások a roma diplomások életútjában - a társadalmi reziliencia hatása című doktori kutatás célja a reziliencia hatásmechanizmusainak feltárása az 1980-as évek után született magyarországi roma diplomások és egyetemisták körében. A kutatás ezen generáció társadalmi rezilienciájának változásaira fókuszál, és azt vizsgálja, hogy a legkülönbözőbb társadalmi konfliktusok ellenére, miként képesek e generáció tagjai maguknak újabb elérendő célokat kitűzni. A kutatásban öt kiválasztott hazai Roma Szakkollégium 50 tagjának életútja került elemzés alá.

Halmozottan a társadalom peremén - a roma LGBTQ közösség szemszögéből. A kutatás a többszörös (vagy interszekcionális) diszkrimináció szemszögéből tárgyalja a Roma LGBTQI emberek helyzetét, akik az elnyomás sajátos formáival szembesülnek a társadalomban, amit a rasszizmus, az idegengyűlölet, a homofóbia és transzfóbia egyszerre jellemez. A tudományközi áttekintés a marginalizált identitások összetettségére fókuszál, és részletesen tárgyalja az elnyomás többszörös létét a Roma LGBTQI emberek életében.

Judaisztikai tárgyú kutatások

A Zsidó oktatás és gyermekintézmények Magyarországon, 1945–1956 című, a Bolyai ösztöndíj által támogatott kutatás általános célja a Holokauszt utáni időszak zsidó gyermekintézményeinek, gyermekszervezeteinek feltárása, nemzetközi kontextusba helyezése volt. Az év során két konferencia-előadás mellett két angol nyelvű tanulmány készült el: az egyik a Joint segélyezési politikáját vizsgálja a családokra való hatása szempontjából, a másik zsidó gyerekek 1945-48 közötti művészeti tevékenységeit elemzi.

Magyarországi zsidó temetők dokumentálása. A hosszabb ideje futó és jelentős szakmai elismertséget kivívó, sokrétű kutatási program keretében elkészült a mádi temető sírköveinek, sírfeliratainak dokumentációja, és szintén lezárult a magyarországi zsidó temetőkben felelhető 18. századi sírok adatbázisának összeállítása. Folytatódott a Salgótarjáni úti temető bemutatási programjának kidolgozása, és ezzel kapcsolatban egy többszerzős kiadvány jelent meg.

A szegedi zsidóság öröksége. A Rothschild Foundation (London) által támogatott kutatási program célja a Szegedi Zsidó Hitközség bő 200 éves iratanyagának digitalizálása, illetve a fennmaradt tárgyi emlékek tudományos feldolgozása. Az év során a digitalizálandó iratanyag előrendezése zajlott, illetve megkezdődött a tárgyi emlékek tudományos feldolgozása is, a Szegedi Zsidó Hitközség tulajdonában lévő textiltárgyak bemutatásával.

A zsidó örökséget feltáró projekt célja a vidéki magyar zsidó hitközségek történetének kutatása, rövid összefoglalása, és annak megvizsgálása, hogy mi látható ebből ma. A körülbelül 110 tervezett településből 50 kapcsán készült el pár oldalas összefoglaló. Ehhez kapcsolódóan egy másik projekt a Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga 1945 utáni történelmének megírását tűzte ki célul levéltári és sajtóanyagok elemzésével, különös figyelmet szentelve annak, hogy hogyan változott a zsinagóga szerepe a magyar zsidó emlékezetben és emlékezetpolitikában.

A jiddis kultúra története Magyarországon című Bolyai ösztöndíjas célja a történelmi Magyarország területén működő, fellépő jiddis színtársulatok, vándorszínházak feltérképezése, szereplőinek megismerése. A projekt első fázisában a történelmi Magyarország két világháború közti jiddis sajtójának, illetve a kolozsvári magyar zsidó sajtó áttekintése zajlott a Kárpátalján, Erdélyben és Máramaros vidékén fellépő jiddis társulatokkal kapcsolatban. A kutatás egy további részét képezte a modern jiddis irodalom bizonyos aspektusainak, illetve különösen J. L. Perc író munkásságának a kutatása, műveinek magyar fordítása, annak bevezetővel és tanulmánnyal való ellátása. A több éve tartó projekt lezárásaképp 28 novella jelent meg egy kötetben, ezek közül 9 jiddisből lett fordítva.

A 19. századi általános magyar vallásfelekezeti viszonyok hatása a zsidó valláspártok (ortodoxia, neológia) kialakulására. A kutatás azt demonstrálja, milyen erősen hatottak a magyar keresztény felekezeti viszonyok, ideológiák és történelmi példák a 19. század középső harmadában a progresszív és a konzervatív zsidóság harcára Magyarországon. E felekezeti harcoknak és a kialakult zsidó felekezeti ideológiáknak komoly, máig tartó hatása volt az amerikai és izraeli zsidóság belső viszonyaira is.

További kutatások foglalkoznak egyrészt Löw Lipót szerepével, aki a magyar progresszív zsidóság meghatározó rabbi-tudósaként merész módon, ókori és középkori szektárius jelenségek és a keresztény egyháztörténet beható ismerete alapján és annak jelenségei segítségével írta le a magyar zsidóságon belül dúló korabeli harcokat. Másrészt vizsgálják a héber kéziratredékek kutatásának közép-európai gyökereit és jellegzetességeit, és arra próbálnak választ adni, hogy milyen okai voltak annak, hogy ez a kutatási irány éppen ebben a régióban vált meghatározóvá a 19. század utolsó évtizedeitől kezdve.

Magyarországi nemzetiségekkel kapcsolatos kutatások

A Németek Magyarországon 1950-1990 című, az NKFIH által támogatott kutatás alapvető célja a magyarországi németiség 1950-1990 közötti történetének monografikus feldolgozása.

Az év során folytatódott a hazai és németországi levéltári forrásfeltárás, valamint az összegyűjtött forrásanyag feldolgozása különösen arra a kérdésre összpontosítva, hogy a kitelepítést követően, milyenek voltak a Magyarország területén maradt német nemzetiségű lakosság társadalmi-gazdasági és anyanyelvi oktatási feltételei. Az eredmények egy-egy konferencia-előadásban és az elkészült monografikus kéziratban lettek összegezve.

A „die helfte hier und die helfte zu hause” A magyarországi németek története 1944-1953. A nemzetközi együttműködésben zajló kutatás célja a második világháború utáni Magyarországot érintő migrációs folyamatok – az országon belüli telepítések/települések, a németek kitelepítése, a szlovák-magyar lakosságcsere, a bukovinai székelyek „hazahozatala”, a szomszédos országokból érkező magyar menekültek elhelyezése – körülményeinek, politikai, gazdasági, társadalmi összefüggéseinek feltárása, illetve az elűzöttek németországi integrációjának, és e folyamat európai kontextusának vizsgálata. A beszámolási évben elkészült a dokumentumok jegyzetelése és az annotációk német nyelvre fordítása, valamint a témához kapcsolódó ajánló bibliográfia.

Jugoszláviai svábok Magyarországon 1944-1950. A kutatás a második világháború utolsó szakaszában, illetve azt követően a jugoszláviai megtorló akciók, és az internálótáborokból Magyarországra menekült németek itteni helyzetét tárja fel. Ezen belül a magyar társadalom és államhatalmi viselkedés mintázataira, a menekülők egyéni stratégiáira helyezi a hangsúlyt. Ez utóbbiak keretében került sor az év folyamán két napló elemzésére és jegyzetelésére.

A magyarországi német szervezetek helyi és regionális szintű aktivitása 1924 és 1945 között. Az NKFIH által támogatott projekt harmadik évében folytatódott a levéltári források feltárása az MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltárában, illetve folytatódott a magyarországi németek lapjaiban fellelhető adatok adatbázisba rendezése is, hogy azok egyúttal helyet kapjanak egy, az intézeti honlapon kialakítandó térképes adatbázisban is.

A bevándorlás kérdésének helye a magyarországi német szervezetek emlékezetpolitikai törekvéseiben (1920-1945). 2017-ben újabb levéltári forráscsoportok kerültek be a kutatásba, amelyek a magyarországi németek csoportépítő törekvéseiben megjelenő emlékezetpolitikai szálra reagáltak, valamint az akkoriban kurrens magyar szerzők alapállását tisztázó cikkek feltárásával a megírandó monográfia fontos fejezetének alapdokumentumait sikerült összegyűjteni. Folytatódott a kutatást lezáruló monografikus kézirat megírása is.

b) Tudomány és társadalom

Az intézet számára stratégiai kérdésnek számít, hogy a kutatók által felhalmozott és publikált ismeretek, adatok az érdeklődők számára is elérhetővé váljanak. Az elmúlt évben mintegy 20 nyilvános szakmai rendezvény került megrendezésre: konferenciák, műhelyszemináriumok, kéziratviták, neves külföldi kutatók előadásai és szakmai beszélgetések. A kisebbségi azonosságtudat irodalmi és tudományos megragadásának kérdése köré szerveződött a Kutatók Éjszakáján rendezett szakmai kerekasztal-beszélgetés. Az eseményekről, illetve más, kisebbségkutatással kapcsolatos hírekről, szakmai publikációkról az intézet honlapja, Facebook profilja, Youtube csatornája is tájékoztatta az érdeklődőket. A kutatómunkát hivatott elősegíteni a Digitális Olvasószoza a növekvő számú digitalizált kiadvánnyal és adatbázissal.

Intézeti konferencia: Az emlékezés politikája, december 5.

További intézeti rendezvények 2017:

- „A független Ukrajna – Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek” c. könyv bemutatója, február 7.
- „Az egyház hatalma, a hatalom egyháza. Az Unitárius Egyház szerepkörei a romániai államszocializmus első két évtizedében (1945-1965)” c. előadás és kéziratvita, február 14.

- A „Modern Jewish Scholarship in Hungary: The ‘Science of Judaism’ between East and West” c. könyv bemutatója, február 16.
- „When you are coming here – it is a complete black hole!': reimagining the past in Ukraine after the Euromaidan” c. előadás, február 21.
- „Tanuljunk meg értékelni azt a keveset, amink van...” Menekültek Magyarországon c. kutatási beszámoló, március 14.
- „Székely zászló: az identitás tárgya és a tárgy identitása” c. előadás és kéziratvita, március 21.
- „...a mi gyermekünk” – Ilyés Zoltán emlékére c. dokumentumfilm vetítése és a Néprajzi Látóhatár c. folyóirat Ilyés Zoltán emlékszámának bemutatása, a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetével, valamint a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékével közösen, március 28.
- „Refugee protection and the European civil society.” Workshop, május 4-5.
- „Kárpátalja népsége 1869-től napjainkig” c. előadás és kéziratvita, május 9.
- „Afrikai foka. Töredékek Gáli Józsefről.” Filmvetítés és előadás, május 23.
- „A tanulói magatartás szabályozása angol és magyar iskolákban” c. előadás, június 22.
- „Kisebbségi kérdés a mai Moldovában” c. előadás, június 27.
- „A dél-szlovákiai önkormányzatok telefonos nyelvhasználata” c. előadás, július 6.
- „Minority rights and political communities in Central and Eastern Europe.” Konferencia a Glasgowi Egyetemmel közösen, szeptember 5.
- „Ki vagy te, kisebbségi magyar? A kisebbségi azonosságtudat az irodalomban és a tudományos kutatásokban.” Kerekasztal-beszélgetés a Kutatók Éjszakáján, szeptember 29.
- „Németek Magyarországon 1950-1970” c. előadás, október 3.
- „Tapintható hovatarozás. Németnek lenni Magyarországon a 20. században” c. előadás, október 19.
- „Nemzetközi kisebbségvédelem – kin-state politikák.” Workshop, november 14.
- „Náci, pángermán vagy csak német? Gyermek és ifjak a magyarországi németsegnél és politizálódásuk a Volksbundban és a Német Ifjúságban” c. előadás és kéziratvita, november 23.
- „Magyar diaszpóra-politika 1990 után (Az állam és a diaszpóra perspektívájából)” c. előadás és kéziratvita, december 12.

Médiamegjelenés

Az intézet munkatársai 2017-ben is jelen voltak a nyomtatott és elektronikus sajtóban az intézet profiljába vágó kisebbségi témák kapcsán. Az intézeti eseményekről, konferenciákról a sajtó is rendszeresen beszámolt. Kiemelendő a főbb kutatási eredményekkel, így a GeneZYs 2015, a magyar nemzettudat jellegzetességeivel, valamint az ukrainai válsággal kapcsolatos médiajelenlét. A szociális médiában az év végére a követők száma megközelítette az 1600-at, illetve a Youtube csatorna is növekvő látogatottsággal bír.

Egyéb tevékenységek

Az intézet szakmai gyakorlati program keretében rendszeresen fogad magyarországi és külföldi hallgatókat, amelynek eredményeként szervezett formában, egyes felsőoktatási intézmények hallgatói, valamint különféle ösztöndíjasok (Erasmus) növekvő számban kapcsolódnak az intézethez. Az intézet munkatársai nagyszámú tudományos, részben tudományos ismeretterjesztő és szakkollégiumi előadást tartottak Magyarországon és külföldön.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi K+F kapcsolatai 2017-ben

Az intézet az akadémiai intézetek közül elsősorban a Társadalomtudományi Kutatóközpont többi intézetével, a Politikatudományi, a Jogtudományi, és a Szociológiai Kutatóintézettel, a Bölcsészettudományi Kutatóközponton belül a Történettudományi Kutatóintézettel folytat közös kutatómunkát. A hazai egyetemi kutatóhelyek közül a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Intézetével, illetve Szociológiai Intézetével, a Nemzeti Közszerzői Intézetével, a Pécsi Tudományegyetemmel működött együtt. Az egyéb hazai műhelyek közül különböző projektek keretében együttműködés alakult ki a Külügyi és Külgazdasági Intézettel, a Nemzetpolitikai Kutatóintézettel, a Nemzetstratégiai Kutatóintézettel, a Tom Lantos Intézettel, valamint a Jezsuita Roma Szakkollégiummal. A nemzetközi együttműködések terén kiemelendő a kolozsvári Nemzeti Kisebbségkutató Intézettel, a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézettel, a finnországi Jyväskylä Egyetemmel, valamint a flensburgi székhelyű European Centre for Minority Issues (ECMI) kutatóintézettel folytatott együttműködés. Több munkatárs részt vett nemzetközi konferenciákon, workshopokon, nemzetközi szakmai szervezetek, köztük főként az Association for Studies of Nationalities (ASN) rendezvényein, illetve tagjai is ezeknek. Az év során két munkatárs is folytatott vendégkutatói, és -oktatói tevékenységet Finnországban és Németországban.

2017-ben az intézet 9 munkatársa volt valamely doktori iskola törzstagja, oktatója vagy tartott PhD kurzusokat. 18 munkatárs különböző egyetemeken 45 elméleti és 33 gyakorlati kurzust tartott, 15 BA, 10 MA hallgató diplomamunkáját segítette, és 15 PhD hallgató disszertációjának készítését irányította. Az év folyamán 6 egyetemi hallgató töltötte pályázat útján a szakmai gyakorlatát az intézetben, főként magyarországi és romániai (EMTE-Sapientia) egyetemekről. Két hetet töltött az intézetben két romániai vendégkutató a magyar-román akadémiai mobilitás keretében.

Az év folyamán négy számmal jelent meg a *Regio – Kisebbség Kultúra Társadalom Politika* c. intézeti e-folyóirat, valamint intézeti közreműködéssel folyik a kutatóközpont nemzetközi társadalomtudományi folyóiratának, az *Intersections – East European Journal of Society and Politics* szerkesztése is. A munkatársak emellett több hazai és külföldi szakmai folyóirat – *Magyar Pedagógia*, *Acta Humana*, *Replika*, *Szociológiai Szemle*, *Szocio.hu*, *Tér és Társadalom*, *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, *Kulturális Szemle*, *Szegedi Judaisztikai Közlemények*, *Kisebbségkutatás*, *Modern Demográfia*, *Századok*, *Pro Minoritate*, *Magyar Kisebbség* – szerkesztésében, szakmai lektorálásában is részt vettek, valamint több rangos nemzetközi folyóirat számára készítettek véleményeket (Nationalities Papers, Ethnicities; Identities; Nations and Nationalism, Social Anthropology), illetve folytattak egyéb szakértői tevékenységeket.

IV. A 2017-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

Az intézet munkatársai a tárgyévben sikeresen pályáztak az NKFIH-nál: az elnyert kutatási pályázat (K) az iskolai sikeresség útjait, kimeneteleit és rejtett költségeit vizsgálja multietnikus környezetben, a másik, fiatal kutatói projekt (FK) pedig az etnikai gazdaság intézményesülésének kísérleteit járja körül a romániai és a szlovákiai magyarok körében. Az NKA egy kárpátaljai népességtörténeti tárgyú monográfia, illetve a REGIO folyóirat kiadását támogatta. 2017 a Román Akadémiával közös kétoldalú akadémiai projekt utolsó éve is volt.

V. A 2017-ben megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. Bárdi Nándor, Eger György (szerk.): *Magyarok Romániában 1990-2015: Tanulmányok az erdélyi magyarságról*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem;

- L'Harmattan Kiadó, 2017. 426 p. (Károli Könyvek) (ISBN:978-963-414-357-4) <http://real.mtak.hu/74603/>
2. Feischmidt Margit, Pulay Gergő: 'Rocking the nation': the popular culture of neo-nationalism. *NATIONS AND NATIONALISM*, 23:(2) pp. 309-326. (2017) <http://real.mtak.hu/47634/>
  3. Feischmidt Margit, Szombati Kristóf: Understanding the rise of the far right from a local perspective: Structural and cultural conditions of ethno-traditionalist inclusion and racial exclusion in rural Hungary. *IDENTITIES-GLOBAL STUDIES IN CULTURE AND POWER*, 24:(3) pp. 313-331. (2017) <http://real.mtak.hu/47635/>
  4. Kállai Ernő, Papp Z. Attila, Vizi Balázs: Túlélés vagy remény?: Pillanatképek a roma közösségek jelenéből. In: Jakab András, Urbán László (szerk.): Hegymenet: Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon. 468 p. Budapest: Osiris Kiadó, 2017. pp. 156-176. (ISBN:978-963-276-286-9) <http://real.mtak.hu/72828/>
  5. Komoróczy Géza, Bányai Viktória, Biró Tamás, Koltai Kornélia, Komoróczy Szonja Ráhel (szerk.): Bacher Vilmos Emlékelőadások 1989-2013: Ünnepi kötet Komoróczy Géza 80. születésnapjára. Budapest: Magyar Hebraisztikai Társaság; MTA TK Kisebbségkutató Intézet Judaisztikai Kutatócsoport, 2017. 269 p. (Hungaria Judaica; Studia Hebraica Hungarica; 35; 5.) (ISBN:9789631291414) <http://real.mtak.hu/74659/>
  6. Kovács Eszter: The power of second-generation diaspora: Hungarian ethnic lobbying in the United States in the 1970–1980s. *Diaspora Studies*, pp. 1-18. (2017) <http://real.mtak.hu/74661/>
  7. Papp Z. Attila: Trickster Logics in the Hungarian Dual-Citizenship Offer. *NATIONALISM AND ETHNIC POLITICS*, 23:(1) pp. 18-32. (2017) <http://real.mtak.hu/72826/>
  8. Papp Z. Attila (szerk.): Változó kisebbség: Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei. Budapest: Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, 2017. (ISBN:978-615-80718-3-3) <http://real.mtak.hu/72830/>
  9. Szakolczai Árpád, Horváth Ágnes, Papp Z. Attila: Individualization as Depersonalization: Minority Studies and Political Anthropology. *NATIONALISM AND ETHNIC POLITICS* 23:(1) pp. 1-17. (2017) <http://real.mtak.hu/72827/>
  10. Szakál Imre, Fedinec Csilla (szerk.): Telepesek és telepes falvak a csehszlovák Kárpátalján. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet; Kalligram Könyvkiadó, 2017. 180 p. (REGIO Könyvek) (ISBN:978-963-468-009-3) <http://real.mtak.hu/56100/>
  11. Turán Tamás: Martin Schreiner and Jewish Theology: An Introduction. *EUROPEAN JOURNAL OF JEWISH STUDIES*, 11:(1) pp. 45-84. (2017) DOI: [10.1163/1872471X-12341298](https://doi.org/10.1163/1872471X-12341298)
  12. Balázs Vizi, Norbert Tóth, Edgár Dobos (szerk.): Beyond International Conditionality: Local Variations of Minority Representation in Central and South-Eastern Europe. Baden-Baden: Nomos, 2017. (ISBN:978-3-8487-3067-4) <http://real.mtak.hu/47641/>